

בהם.

פחות, הפחת ממיקלך וממשתדך ממאכלך ומשתייתך, ותוסף על דירתך.

**כי אתא עולא אמר: מתלא מתלין במערבא**  
משל משלו בארץ ישראל: **דאכיל אליתא**,  
מי שרגיל לאכול אליה, דהיינו, בשר שמן,  
**טשי בעליתא!** צריך להתחבאות בעליית  
ביתו, מפני בעלי החובות הנוגשים בו.

**דאכיל קקולי ירקות, אקיקלי דמתא שכיב!**  
יכול לשבת על אשפות העיר, דהיינו, במקום  
פשוט ורגיל, מקום ששאר בני העיר יושבים  
בו, מבלי להתירא מבעלי חובות.

### מתניתין:

מזגו לו לבעל הבית כוס ראשון,

**בית שמאי אומרים: מברך על היום תחילה**  
ברכת קידוש היום, ואחר כך מברך על היין  
בורא פרי הגפן.

**ובית הלל אומרים: מברך תחלה על היין,**  
ואחר כך מברך על היום.

מחלוקתם זו היא לגבי כל קידוש של לילי  
שבת ויום טוב כמבואר בגמרא, וכן נחלקו  
גם במי שמקדש על הפת, האם ברכת  
המוציא קודמת או ברכת היום.

**תנא: הוא יוסף איש הוצל** [שאמר את  
שלשת הדברים], **הוא יוסף הכבלי, הוא**  
**איסי בן גור אריה, הוא איסי בן יהודה, הוא**  
**איסי בן גמליאל, הוא איסי בן מהללאל.**

ומה שמו? **איסי בן עקביה שמו.** (12)

וכן מצינו תנא אחר שנקרא בכמה שמות:  
**הוא רבי יצחק בן טבלא, הוא רבי יצחק בן**  
**חקלא, הוא רבי יצחק בן אלעא.**

קיד-א וממשיכה עתה הגמרא ואומרת דבר נוסף:

**רבי יצחק בן אחא, דשמעתא!** כל רבי  
יצחק סתם הנזכר בעניני הלכה, הוא רבי  
יצחק בן אחא.

**רבי יצחק בן פנחס, דאגדתא!** רבי יצחק  
סתם האמור באגדות, הוא רבי יצחק בן  
פנחס.

**וסימנך: "שמעו נא אחי ורעי".** שרבי  
יצחק המוזכר בעניני "שמעתא" [ונרמז  
ב"שמעו נא"], הוא רבי יצחק בן אחא  
[ונרמז ב"אחי ורעי"].

**אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן**  
**משמיה דרבי יהודה ברבי אילעי: אכול**  
**בצל או שאר מיני ירקות, שמחירם זול, ושב**  
**בצל ביתך. כלומר, שלא תצטרך למכור**  
**ביתך.**

**ולא תיכול אוזיין ותרגולין ויהא לבך רודף**  
**עליך, שתמיד תתאוה להם, מאחר שהורגלת**

על סעודת ברית ולא סעודת נישואין.

12. הסיבה שהיו לו הרבה שמות, כתב בספר  
הלכות קטנות [ח"ב סימן ש"ח] שמפני גזירות

כמנודה לשמים. אולם בסעודת נישואין אינו  
נחשב כמנודה, ואף שבתוספות מבואר שאף  
בסעודת נישואין הרי הוא כמנודה, מכל מקום  
הרמ"א לא פסק כך, וכן המנהג שמקפידים רק

## גמרא:

תנו רבנן: אחד מהדברים שבין בית שמאי ובית הלל שנחלקו בהלכות סעודה [ובברכות נא ב, נמנו כולם]:

בית שמאי אומרים: מברך על היום, ואחר כך מברך על היין, מפני שהיום גורם ליין שיבא. כי רק בגלל קידוש יום השבת או החג מביאין את היין לפני הסעודה לקדש עליו. הלכך צריך להקדים את ברכת קידוש היום לפני ברכת היין.

ועוד טעם, וכבר קידש היום ביציאת הכוכבים, או לפני כן, כשקיבל עליו את השבת, ועדיין יין לא בא לשולחן.

כלומר, שכניסת היום קדמה לביאת היין, הלכך היא גם קודמת לברכה.

ובית הלל אומרים: מברך על היין ואחר כך מברך על היום, מפני שהיין גורם<sup>(13)</sup> לברכת הקידוש שתאמר. שאם אין לו יין [או פת] אינו מקדש, הלכך ברכת היין [או הפת] קודמת.

דבר אחר: ברכת היין תדירה וברכת היום אינה תדירה. וכלל הוא: תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם!

והילכתא בדברי בית הלל!

והוינן בה: מאי "דבר אחר"? למה הוצרכו בית הלל לומר טעם נוסף לדבריהם, ולא הסתפקו בטעם הראשון?

ומשנינן: וכי תימא, שמא תאמר: התם, תרתי, להקדים את ברכת הקידוש יש שני טעמים, כמבואר בדברי בית שמאי, ואילו הכא, להקדים את ברכת היין, יש רק חדא,

שמד היה נאלץ לברוח ממקום למקום, ולשנות את שמו שלא יכירוהו.

13. הצ"ח על מסכת ברכות [נא ב] מקשה, לשיטת התוספות שמדאורייתא יוצאים חובת קידוש בדברים בלבד ואין צריך כוס יין, ורק מדרבנן חייבו שיאמר קידוש על הכוס, אם כן אין היין גורם לקידוש שיבא, שגם בלי יין צריך לקדש, וכן על הטעם השני של תדיר ושאינו תדיר, מקשה הצ"ח, הרי הגמרא בזבחים [צ ב] מסתפקת תדיר ומקודש מי קודם, ולכאורה מצות קידוש שהיא מדאורייתא, מקודשת יותר מברכת היין שהיא דרבנן, וכתב הצ"ח, כיון שיוצא מדאורייתא חובת קידוש בתפילה שמתפלל, אם כן עכשיו הקידוש אינו אלא מדרבנן, ומדרבנן תקנו שיהיה על יין, ומתורצות שתי השאלות, שבדרבנן היין גורם לקידוש

שיבא, וגם אין ברכת הקידוש מדאורייתא אלא מדרבנן ואינה מקודשת יותר מברכת בורא פרי הגפן. והערוך לנר [סוכה נו א] מקשה על קושיתו, שהרי הגמרא נשאת בספק אם מקודש עדיף על תדיר או להיפך שתדיר עדיף על מקודש, ופסק הרמב"ם בהלכות תמידין ומוספין פרק ט' הלכה ב' שנשאר הדבר בספק ויקדים מה שרוצה, ואם כן עדיין אין סיבה להקדים את המקודש. ויותר מזה שהברטנורא בפרק כל התדיר בזבחים כתב שמסתבר שבכל אופן תדיר קודם, וכן פוסק הט"ז בהלכות חנוכה סימן תרפ"ב. אולם ברבי עקיבא איגר על שלחן ערוך אורח חיים סימן תפ"ט סעיף ט' מבואר כדברי הצ"ח שמדאורייתא קודם לתדיר, ומאידך השאגת אריה בסימן ב' וכ"ב כתב שמצוה דרבנן כלפי מצוה דאורייתא נחשבת כרשות, וממילא לא שייך הכלל של תדיר ומקודש, שזה

טעם אחד בלבד, שהיין גורם לקידוש.

לכך אמרו בית הלל כי **הכא נמי, תרתי טעמי נינהו!**

והוסיפו את הטעם: **תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם.**

ומקשה הגמרא על מה שאמרה הברייתא **והלכה כדברי בית הלל: פשיטא! ? דהא נפיק בת קול שהלכה כבית הלל בכל מקום.**

ומשנינן: **איבעית אימא, ברייתא זו נשנתה קודם שיצאה הבת קול.**

**ואיבעית אימא, אפילו נשנתה לאחר בת קול, וברייתא זו כדעת רבי יהושע היא, דאמר: אין משגיחין בבת קול!**

ולדעתו לא נקבעה הלכה כבית הלל, אלא כל אחד יכול לנהוג או כבית שמאי או כבית הלל, ולכך הוצרכה הברייתא להשמיענו שבמחלוקת זו הלכה כבית הלל.

### מתניתין:

**הביאו לפניו ירקות, אחר שקידש על היין**

[והוא ה"כרפס" שאנו נוהגין להביאור], וטובל אותם במי מלח כדי שיתעוררו התינוקות לשאול מדוע מביאים ירקות קודם הסעודה, שאין הדרך בכך [והיא השאלה "שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת"].

ואם אין לו ירק אחר, **מטבל בחזרת**, אוכל החזרת על ידי טיבולה [בחרוסת, לפי התוס']. במי מלח, לפי הרשב"ם].

**עד שמגיע לפרפרת הפת.** שאכילת החזרת המטובלת בחרוסת או במי מלח היא קודם שיגיע לחזרת הנאכלת אחר אכילת מצה, לשם מצות מרור, ואכילה זו נקראת "פרפרת הפת", מפני שמושכת ומביאה את האכילה [תוס'].

כלומר, טיבול זה אינו לשם מצות אכילת מרור, אלא רק כדי לעורר את התינוקות לשאול.

לאחר מכן **הביאו לפניו מצה**,<sup>(14)</sup> וחזרת, וחרוסת, ושני תבשילין, אחד זכר לקרבן פסח, ואחד זכר לקרבן חגיגה.

ומה שהביאו חרוסת, עשו זאת **אע"פ שאין חרוסת מצוה**, שאינה באה אלא כדי להפיג

שלמים, והמצה האמצעית השבורה, שבה מקיים מצות אכילת מצה. ואחר שגומר לברך המוציא, מניח את המצה התחתונה על השולחן, ומברך על האמצעית והעליונה על אכילת מצה, ואוכל כזית מצה מן העליונה, וכזית מצה מן האמצעית. ובטעם הדבר מבאר המשנה ברורה שם, לפי שבמצה האמצעית מקיים מצות אכילת מצה, וממנה חייב לאכול כזית, ועל המצה העליונה מברך את ברכת המוציא, ולכן צריך

נאמר כשיש שתי מצוות לפניו. אבל רשות ומצוה אין ביניהם שום קשר ויכול לעשות את הרשות בתחילה, וכמו-כן יכול להקדים את המצוה דרבנן לפני המצוה דאורייתא.

14. כתב בשולחן ערוך סימן תע"ה סעיף א' שמברך המוציא, ואוחז כל שלשת המצות בידיו, כלומר, העליונה והתחתונה השלימות, ובהם מקיים דין לחם משנה, שצריך שני לחמים

בה חריפות המרור.

**רבי אלעזר ברבי צדוק אומר:** החרוסת, מצוה היא, כי הוא זכר לטיט שעבדו בו ישראל במצרים.

**ובמקדש,** בזמן שבית המקדש היה קיים, היו מביאין לפניו גופו של פסח, את קרבן הפסח הצלוי.

### גמרא:

**אמר ריש לקיש:** זה שכתוב במשנה שאוכלים פעמיים חזרת, זאת אומרת: מצות צריכות כוונה! שצריך להתכוון בעשיית המצוה שהוא עושה את המעשה לשם מצוה, ואם לא, לא יצא.

ולכן בטיבול הראשון של החזרת, כיון:

א. **דלא בעידן חיובא דמרור הוא דאכיל ליה,** שהרי עיקר מצות מרור הוא רק לאחר אכילת מצה [ככתוב "על מצות ומרורים יאכלהו"].

ב. וגם לא בדרך עליו "על אכילת מרור", אלא **"ב"בורא פרי האדמה" הוא דאכיל ליה** כשאר ירקות לשם אכילה בלבד.

וכיון שיש לנו לומר **דילמא** [ודאי, תוס'] לא איכוון באכילה הראשונה לשם מצות אכילת מרור, הלכך, בעי למיהדר לאטבולי לחזור ולטבול, ולאכול שוב חזרת לשם מרור.

**דאי סלקא דעתך "מצוה לא בעיא כוונה",** ואפילו לא נתכוין שהוא עושה לשם מצוה גם כן יצא ידי חובתו. אם כן, למה לך תרי טיבולי. **והא טביל לה כבר חדא זימנא** (15) באכילת ה"כרפס" ויצא בה ידי מצות אכילת

15. שיטת התוספות לעיל היא, שאפילו למ"ד מצוות אין צריכות כוונה. אבל אם מכוין בפירוש שאינו רוצה לצאת במצוה, אינו יוצא ידי חובתו, וכן כתבו התוספות במסכת סוכה [לט א ד"ה עובר], וקשה אם כן איך הגמרא מוכיחה מכאן שמצוות צריכות כוונה, אולי באמת מצוות אינן צריכות כונה, ובכל זאת אינו יוצא בטיבול הראשון, מפני שמכוין בפירוש לא לצאת? ומתרץ הקרבן נתנאל שריש לקיש סבר שזה דוחק לפרש את המשנה באופן שמכוין מפורש לא לצאת. והחזון איש בסימן קכ"ד מתרץ, שהוכחת הגמרא היא כך, שאם נאמר שמצוות אינן צריכות כוונה, אם כן יצטרך לכוין בפירוש שאינו חפץ לצאת ידי מצוה, וחכמים לא מתקנים תקנה שתהיה מבוססת על כך שיצטרכו לכוין כך, ומי שיטעה ולא יכוין כך, יברך ברכה לבטלה, ומזה שאנו רואים שחכמים תקנו שיאכל מרור משום היכר לתינוקות ושוב יאכלנו למצות

לאכול גם ממנה. ולפי זה, אין חיוב לאכול ממנה כזית. אולם יש פוסקים שסוברים להיפך, שברכת על אכילת מצה הולכת על השלימה, לכן צריך לאכול כזית גם ממנה. אולם, מעיר הביאור הלכה, שזה דבר מחודש שלא נמצא כמעט באף פוסק שצריך לאכול שני כזיתים, וגם הסברא קשה, שהרי מכוין גם בברכת המוציא וגם בברכת אכילת מצה על שתי המצות, ומדוע לא יוכל לצאת באחת מהן את שתי הברכות? וכתב בספר אורחות רבינו חלק ב' עמוד ע' שבעל הקהילות יעקב היה אוכל רק כזית אחד, חלקו מן השלימה וחלקו מן הפרוסה, ועוד כתב שם בעמוד ס"ו שלא היה מניס את כל המצה לפה בבת אחת, אלא היה אוכל כדרך אכילה שמכניסים לפה מעט מעט. וכל זה לדעת השלחן ערוך. והרי"ף פסק שלוקח רק שתי מצות, וכן דעת הרמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח' הלכה ו'.